

**MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
PT. WSPÓLNOTY MAŁE I DUŻE W SPOŁECZEŃSTWACH CZECH
I POLSKI W ŚREDNIOWIECZU I W CZASACH
WCZESNONOWOŻYTNYCH
(NIEPOŁOMICE, 6–8 PAŹDZIERNIKA 2008 R.)**

W dniach 5–8 października 2008 r. miała miejsce Międzynarodowa Konferencja Naukowa zorganizowana przez Komisję Dziejów Czech i Stosunków Polsko-Czeskich Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk oraz Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W niedzielę 5 października 2008 r. uczestnicy sympozjum zebrali się w auli Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, aby wziąć udział w uroczystości wręczenia Księgi Jubileuszowej Profesorowi Krzysztofowi Baczkowskiemu z okazji 70-lecia urodzin.

Profesor Krzysztof Baczkowski jest mediewistą, kierownikiem Zakładu Historii Powszechnej Średniowiecza Instytutu Historii UJ oraz aktywnym członkiem Komisji Historii Czech i Stosunków Polsko-Czeskich PAN. Jako badacz dziejów politycznych Węgier, Austrii, Czech i Polski, a także spraw Kościoła Powszechnego, nie zamknął on swoich badań w ściśle określonych ramach. Starał się zawsze dostrzegać znaczenie kultury, a także zmian w mentalności i sposobie postrzegania świata, tak istotnych w wielowymiarowym okresie, który stał się jego specjalnością – przełomie średniowiecza i epoki nowożytnej.

Szacownego Jubilata i gości powitał na wstępie Sekretarz Generalny PAU prof. Jerzy Wyrozumski. Następnie głos zabrał Dyrektor Instytutu Historii UJ prof. Stanisław Sroka, przedstawiając sylwetkę i dokonania naukowe profesora Baczkowskiego. Kolejnym mówcą był Dziekan Wydziału Historycznego UJ prof. Andrzej Banach, który zwrócił uwagę na niezwykłą osobowość Jubilata. W imieniu historyków polskich przybyłych na Konferencję życzenia złożył Jubilatowi prof. Wojciech Iwańczak, a jako reprezentant obecnych na sali historyków czeskich głos zabrał prof. Ivan Hlaváček, podkreślając wagę podejmowanych przez prof. Baczkowskiego badań w zakresie spraw Europy Środkowej, w tym relacji politycznych i kulturalnych polsko-czeskich.

Następnie odbył się uroczysty akt wręczenia Księgi Jubileuszowej, zatytułowanej *Historia vero testis temporum*. Po nim głos zabrał Jubilat, który we wzruszających słowach podziękował zebranym za liczne przybycie oraz podzielił się refleksjami na temat przemijającego czasu.

Po zakończeniu uroczystości jubileuszowej uczestnicy konferencji udali się do Niepołomic. Przez kolejne dwa dni obrad toczących się w murach niepołomickiego zamku wysłuchali blisko trzydziestu referatów podzielonych na bloki tematyczne. W pierwszym z nich pt. *Świat inteligencji* wystąpiła prof. Marie Bláhová. W referacie

Národ v pojetí českých středověkých intelektuálů zwróciła uwagę na różnice w postrzeganiu słowa naród u poszczególnych kronikarzy czeskich w okresie przed i po wybuchu rewolucji husyckiej. Dr Martin Nodl w wystąpieniu *Univerzitní národy na pražské univerzitě: konfliktní společenství* przedstawił kwestię rodzących się napięć narodowych w środowisku praskiego uniwersytetu na przełomie XIV i XV w. Starał się udowodnić, iż przed wydaniem dekretu kutnohorskiego z 1409 r. dominowały w tym środowisku spory natury korporacyjnej. Dopiero decyzja Wacława IV o przyznaniu Czechom decydującego prawa głosu na uniwersytecie praskim doprowadziła do wybuchu konfliktu zakończonego opuszczeniem stolicy przez niemieckich profesorów. Prof. Krzysztof Ożóg w wystąpieniu *Utrum Universitas Pragensis sit mater Universitatis Cracoviensis?, czyli o wzorcach korporacyjnych krakowskiej wszechnicy na początku XV wieku* przedstawił podobieństwa między uniwersytetami w Pradze i Krakowie. Zdaniem referenta, wskazują one na źródło inspiracji przy odnawianiu krakowskiej Alma Mater w 1400 r. Natępnie prof. Ivan Hlaváček zajął się problemem roli i znaczenia materiałów przechowywanych w archiwach i bibliotekach.

Kolejny blok tematyczny nosił tytuł *W kręgu religii i Kościoła*. Otworzyło go wystąpienie dr. Tomasza Graffa dotyczące *Hierarchii kościelnej państwa jagiellońskiego wobec problematyki czeskiej w I połowie XV wieku*. Autor przedstawił stosunek polskich biskupów wobec propozycji objęcia tronu czeskiego przez Władysława Jagiełłę i Kazimierza Jagiellończyka. Zdaniem autora, episkopat polski był w tamtym czasie wrogo nastawiony wobec husytów, a większość biskupów nie widziała możliwości nawiązania z nimi jakiegokolwiek porozumienia.

Celem wystąpienia mgr. Wiktora Szymborskiego (*Uwagi o religijności społeczności Małopolski w średniowieczu na przykładzie brackich dokumentów odpustowych*) była prezentacja dokumentów odpustowych nadanych bractwom religijnym na terenie Małopolski w okresie średniowiecza. Autor skupił uwagę na tych nadaniach, które pozwalają uchwycić cechy szczególne dla danego bractwa. Elementem wspólnym dla wszystkich nadań była troska o uzyskanie kolejnych indulgencji. Prof. Antoni Barciak zajął się bractwem „Gloriosae Mariae in Coelis Assumptae” funkcjonującym przy kościele parafialnym w Raciborzu, które swój statut uzyskało w XIV w., a funkcjonowało nieprzerwanie do końca XIX w.

Prof. Edward Potkowski w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na istniejącą w późnym średniowieczu grupę społeczną, tzw. *clerici uxorati*, którzy przyjmowali niższe święcenia i na nich poprzestawali. Nie wykonywali oni żadnych obowiązków kościelnych, zakładali rodziny, a umiejętności nabyte w szkołach różnego typu wykorzystywali w działalności zawodowej. Pełnili m.in. funkcje pisarzy miejskich, nauczycieli, notariuszy i adwokatów w sądach kościelnych. Autor referatu określił ich mianem średniowiecznej inteligencji świeckiej.

Referat dr. hab. Pawła Krasa poświęcony został działalności waldensów w czternastowiecznych Czechach. Uznany znawca problemów herezji stwierdził, iż wśród waldensów wykształciły się specyficzne zachowania i postawy, które dobrze odzwierciedlają relacje między heretycką mniejszością a ortodoksyjną większością. Zwracając uwagę na protokoły czternastowiecznych inkwizytorów czeskich, należy, zdaniem autora, oddzielić informacje na temat wiedzy inkwizytora o świecie herezji od prawdziwych zeznań heretyków.

W następnej części sympozjum zatytułowanej *Dwór i elity społeczne* prof. Josef Žemlička w referacie *Rod přmyslovských knížat-společenství nebezpečné samo sobě*

poruszył kwestię sporów dynastycznych i walk o tron w obrębie dynastii panującej w Czechach w średniowieczu. Dr Agnieszka Januszek, opierając się na *Rachunkach Królewskich* oraz *Rocznikach* Jana Długosza, przedstawiła życie codzienne na dworze Władysława Jagiełły. Natomiast dr Agnieszka Nalewajek przybliżyła karierę mało znanej rodziny rycerskiej Rawiczów Ożarówskich wywodzącej się z ziemi lubelskiej, której przedstawiciele dzięki łączącym ich z sobą związkom próbowali robić karierę na dworze Jagiellonów.

Kolejny mówca, prof. Jaroslav Pánek, przedstawił motywy, jakimi kierowali się arystokraci z Czech i Moraw wybierający się w podróż po Europie w okresie renesansu. Stwierdził, iż najczęstszym celem tych podróży były Włochy. Dla młodych arystokratów, którym towarzyszyła zazwyczaj liczna grupa przyjaciół i służby, wyjazdy te miały charakter edukacyjny oraz religijny. Ks. prof. Jan Kracík skupił uwagę na społeczności Niepołomic za królewskich czasów. Na opisanie relacji łączących dwór ze środowiskiem okolicznych wsi użył określenia „*małych wspólnot odrębność a współprzenikanie*”. Przebudowy zamku, utrzymanie jego służby, dostarczanie zaopatrzenia, służba wojskowa przyciągały ludzi, z których pewna część na miejscu zakładała nawet rodziny.

W kolejnej części sympozjum, która nazwana została *Militaria i okolice*, jako pierwszy głos zabrał prof. Stanisław Bylina. W wystąpieniu *Husyckie poutě na hory i ich uczestnicy* przedstawił początkowy etap zwyczaju organizowania pielgrzymek na góry, którym nadawano biblijne nazwy – Tabor, Horeb, Syjon. Kaznodzieje, zdaniem prelegenta, dalecy wówczas byli od idei chiliastycznych, a głównym ich zadaniem było wprowadzanie w tych nowych osadach zasady powszechnej równości i wspólnoty dóbr.

Mgr Paweł Nowakowski w referacie na temat *Poczucia przynależności w ruchu husyckim* stwierdził, że przynależność ta uwarunkowana była poczuciem obecności wroga zewnętrznego. Autor referatu wyraził przekonanie, iż poczucie przynależności społecznej i narodowej, choć istniało, nie było aż tak istotne jak przynależność religijna i grupowa. Ważną rolę, jego zdaniem, spełniało miejsce przebywania danej wspólnoty oraz osoba charyzmatycznego przywódcy. Dr Miloslav Polívka w wystąpieniu *Husitští hejtmané – spolubojovníci a konkurenti* skupił swoją uwagę na działalności hetmantów husyckich. Równowagę między nimi zburzył Jan Žižka, który wykorzystał silną pozycję polityczną i stworzył osobne stronnictwo zwane *Małym Táborem*. Prof. Anna Paner stwierdziła, iż przyczyna secesji w ruchu husyckim, kiedy to wiosną 1423 r. Jan Žižka opuścił Tabor i założył nowe bractwo we wschodnich Czechach (tzw. *Mały Tabor*), tkwiła w problemach wewnętrznych bractw husyckich. Jej zdaniem, utrzymywanie armii niezwykle ciążyło gminom. Wojska polne, najpierw Žižki, a później Prokopa Wielkiego, utrzymujące się z wojny stały się prawdziwym problemem husyckiej rewolucji. Problem ten został rozwiązany dopiero po rozbiciu taborytów w bitwie pod Lipanami w 1434 r.

Prof. Krzysztof Baczkowski w referacie *Rota piesza na przełomie 15/16 wieku jako czynnik integracji społecznej i narodowej* podkreślił rolę poczucia jedności i solidarności zawodowej, która istniała w oddziałach piechoty zaciężnej na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych. Zdaniem prelegenta, wytworzyła się ona pomimo różnic narodowościowych i ograniczonego czasu współdziałania w ramach służby wojskowej.

W ostatnim dniu sesji uczestnicy zwiedzili kościół Benedyktynów w Staniątkach i kopalnię soli w Bochni.

Na zakończenie konferencji głos zabrał przewodniczący Komisji Dziejów Czech i Stosunków Polsko-Czeskich Komitetu Nauk Historycznych PAN prof. Wojciech Iwańczak. Dokonując podsumowania obrad, wskazał na różnorodność i charakter wystąpień oraz bogactwo ich treści. Podkreślił potrzebę kontynuowania przez historyków z Polski i Czech spotkań konferencyjnych, które stwarzają warunki do przedstawienia własnych badań i wymiany poglądów oraz umożliwiają podejmowanie wspólnych projektów naukowych.

Janusz Smółucha